

BEMÆRKNINGER TIL EN ANMELDELSE

Af JØRGEN PEDERSEN

Professor Axel Niensens Anmeldelse¹⁾ af min Bog: Pengeteori og Pengepolitik her i Tidsskriftet (1944, S. 334 ff.) indbyder ikke til saglig Drøftelse. Den har nemlig meget lidt med Saglighed at gøre. Ikke desto mindre har jeg til min Forbavselse bragt i Erfaring, at der gives Mennesker, der vel er fuldt ud klar over Anmeldelsens Karakter, men dog synes at tage den Kritik, Forf. retter mod min Bog alvorligt. Dette giver mig Anledning til i Sagens Interesse at fremkomme med følgende Bemærkninger:

Bortset fra nogle Formodninger om mine Motiver og Følelser, der ikke finder nogen som helst Begrundelse i Bogens Tekst, er det eneste af Bogens Emner, som Axel Nielsen gaar dybere ind paa, min Definition af Begrebet Penge.

Nu er det saaledes med Definitioner, at de ikke kan være Maal i sig selv, men derimod udelukkende Redskaber i Analysen, og de maa bedømmes ved deres Hensigtsmæssighed til dette Formaal.

Om min Definition af Begrebet Penge, som den findes i Bogen, set ud fra dette Synspunkt er god eller daarlig, kan der diskuteres om, men naar blot Definitionen er klar, kan det dog aldrig blive andet end et sekundært Spørgsmaal; thi det afgørende maa jo dog være, at man ved, hvad man taler om. Hvad man kalder de saaledes definerede Størrelser, er af mindre Betydning, og selv om min Definition skulde vise sig ikke at være vellykket, kan Ulykken ikke være stor, da ingen vil kunne bestride, at den almindeligt herskende Terminologi i hvert Fald er uklar.

Kardinalpunktet maa altsaa være, om min Definition er klar. Dette synes Axel Nielsen ogsaa at erkende; thi efter at have præsenteret Læseren for en

¹⁾ Jeg bruger Ordet Anmeldelse, men det er egentlig uberettiget. Ved en Anmeldelse af en Bog forstaar man først og fremmest en loyal Redegørelse for Bogens Indhold og Karakter. Derefter kan man, om man ønsker det, til Vejledning for Læserne vurdere Bogen, og yderligere kan man af Interesse for Emnet tage et eller flere af Bogens Emner op til Drøftelse eller Kritik.

Men ingen, der har læst min Bog, vil kunne mene, at Axel Nielsen gennem sin Omtale giver et blot nogenlunde korrekt Billede af dens Indhold. Tværtimod giver den et forvrænget Billede, idet man faar det Indtryk, at

BEMÆRKNINGER TIL EN ANMELDELSE

Af JØRGEN PEDERSEN

Professor Axel Niensens Anmeldelse¹⁾ af min Bog: Pengeteori og Pengepolitik her i Tidsskriftet (1944, S. 334 ff.) indbyder ikke til saglig Drøftelse. Den har nemlig meget lidt med Saglighed at gøre. Ikke desto mindre har jeg til min Forbavselse bragt i Erfaring, at der gives Mennesker, der vel er fuldt ud klar over Anmeldelsens Karakter, men dog synes at tage den Kritik, Forf. retter mod min Bog alvorligt. Dette giver mig Anledning til i Sagens Interesse at fremkomme med følgende Bemærkninger:

Bortset fra nogle Formodninger om mine Motiver og Følelser, der ikke finder nogen som helst Begrundelse i Bogens Tekst, er det eneste af Bogens Emner, som Axel Nielsen gaar dybere ind paa, min Definition af Begrebet Penge.

Nu er det saaledes med Definitioner, at de ikke kan være Maal i sig selv, men derimod udelukkende Redskaber i Analysen, og de maa bedømmes ved deres Hensigtsmæssighed til dette Formaal.

Om min Definition af Begrebet Penge, som den findes i Bogen, set ud fra dette Synspunkt er god eller daarlig, kan der diskuteres om, men naar blot Definitionen er klar, kan det dog aldrig blive andet end et sekundært Spørgsmaal; thi det afgørende maa jo dog være, at man ved, hvad man taler om. Hvad man kalder de saaledes definerede Størrelser, er af mindre Betydning, og selv om min Definition skulde vise sig ikke at være vellykket, kan Ulykken ikke være stor, da ingen vil kunne bestride, at den almindeligt herskende Terminologi i hvert Fald er uklar.

Kardinalpunktet maa altsaa være, om min Definition er klar. Dette synes Axel Nielsen ogsaa at erkende; thi efter at have præsenteret Læseren for en

¹⁾ Jeg bruger Ordet Anmeldelse, men det er egentlig uberettiget. Ved en Anmeldelse af en Bog forstaar man først og fremmest en loyal Redegørelse for Bogens Indhold og Karakter. Derefter kan man, om man ønsker det, til Vejledning for Læserne vurdere Bogen, og yderligere kan man af Interesse for Emnet tage et eller flere af Bogens Emner op til Drøftelse eller Kritik.

Men ingen, der har læst min Bog, vil kunne mene, at Axel Nielsen gennem sin Omtale giver et blot nogenlunde korrekt Billede af dens Indhold. Tværtimod giver den et forvrænget Billede, idet man faar det Indtryk, at

Række Spidsfindigheder med Hensyn til, om Penge er eller har generel Købeevne, og efter at have dokumenteret, at han ikke ved, hvad en »Rate« eller en Hastighed er¹⁾, hedder det til Slut:

»Det er meget uklart, hvad Forf. egentlig vil med sin Definition af Penge; man kan efter min Anskuelse ikke anvende Ord som Socialproduktet, Indkomst pr. Tidsenhed o. s. v. uden en stringent Begrebsbestemmelse, men en saadan gives ikke, hvorfor hans Definition af Penge er ganske uforstaaelig«.

Nu er det imidlertid urigtigt, at en saadan stringent Begrebsbestemmelse ikke gives, og Anm. kan ikke have overset den. Side 34 findes nemlig alle de Størrelser, som indgaar i den Strøm, jeg kalder Penge, nøje opført i et Skema, og derefter hedder det: »Pengene skabes i det Øjeblik, da de pengeskabende Grupper som skildret ovenfor krediterer Arbejdere, Rentierer, offentlig understøttede samt Skattevæsenet og de offentlige Virksomheder for deres Tilgodehavende, samtidig med at der tilflyder Foretagernes Vindings- og Tabskonto et Residual bestemt af Forbrugernes Dispositioner. Summen af alle disse Beløb er Udtryk for Pengestrømmens Volumen paa det betragtede Tidspunkt. Denne Strøm staar til Disposition til Køb, d. v. s. er Anvisning paa det løbende Produkt omfattende Konsumgoder og Investeringsobjekter«.

Definitionen af Begrebet Penge er Bogens væsentligste Indhold, og at denne Definition til og med savner enhver Fasthed, hvilket, som det senere skal blive bevist, er ganske forkert.

Til Belysning af Anmelderens og »Anmeldelsen«s Karakter skal jeg citere følgende (S. 337):

»Forf. tager Afstand fra: Udlaan skaber Indlaan og dermed fra, at Girobankernes Skabelse af Betalingsmidler er af nogen Betydning for Indkomstdannelsen — en Betragtning, som efter Forf. er »typisk for Datidens penge-teoretiske Opfattelse«, som Forf. udtrykker sig S. 55. Den følgende Side maa han dog, *omend nødvendig*, indrømme, at »Datidens pengeteoretiske Opfattelse« gjorde opmærksom paa, at denne Skabelse af Betalingsmidler er begrænset af Kassen, naar man ved, at Datidens pengeteoretiske Opfattelse stadig har hævdet dette, *faar man det Indtryk, at Forf. har vanskeligt ved at være fair overfor andre*«. (Udhævelserne mine).

Paa Grundlag af Udtrykket »omend nødvendig« insinuerer han, at jeg skulde være unfair eller illoyal i min Gengivelse af andres Opfattelse. Men det vil ikke være Axel Nielsen eller nogen anden muligt at pege paa noget Ord, Kombination af Ord eller af Sætninger, der røber nogen Følelse af Ubehag ved at gøre den nævnte »Indrømmelse«. Ja, der er end ikke Tale om nogen Indrømmelse, men om en klar og vel dokumenteret Fremhævelse af den nævnte Opfattelse.

Og denne paa egen Forvanskning grundede Beskyldning for Illoyalitet fremsættes af en Mand, hvis Omtale af min Bog er en eneste Illoyalitet.

¹⁾ Det hedder nemlig (nederst S. 335): »Dernæst kan man ikke forstaa, at Penge er Købeevne pr. Tidsenhed; vil Forf. dermed sige, at Købeevnen forsvinder efter en vis Tidsperiode, eller hvad menes der?«

Denne Definition saavel af Indkomst i den Betydning, hvori jeg sætter Indkomst som identisk med Penge¹⁾, som af Begrebet Socialprodukt er formentlig saa klar, som økonomiske Begreber overhovedet kan være, det er mig derfor ubegribeligt, om Axel Nielsen ikke skulde være istand til at forstaa mit Pengebegreb.

Derfra og saa til at akceptere det som hensigtsmæssigt er unægteligt et Spring. Jeg skal imidlertid gøre et Par Bemærkninger om mine Motiver til at vælge dette Pengebegreb. De er i Hovedsagen følgende:

1) Pengebegrebet, som det forekommer saavel i det daglige som i det faglige Sprog, er uklart. I Forbindelse med økonomiske Problemer anvendes Ordet som Regel om Indkomst, i de fleste andre Tilfælde bruges det om Betalingsmidler, uden at det dog altid klart afgrænses, hvilke Betalingsmidler det omfatter. Denne Flertydighed fremkalder Forvirring og Fejlræsonnementer; man tillægger Penge Egenskaber i een Betydning, som det kun har i en anden.

2) Det er næppe muligt at udrydde den Forestilling, at der er en Forbindelse mellem Penge og Priser, men en saadan Forbindelse eksisterer ikke, naar man definerer Penge som Betalingsmidler, medmindre man indfører et Begreb: Pengenes Omløbshastighed samt et andet Begreb: den gennemsnitlige Pengemængde i Perioden. Pengenes Omløbshastighed kan imidlertid kun defineres som Kvoten mellem Indkomsten, der jo er Kr. pr. Tidsenhed, og en Størrelse, der repræsenterer det, man kalder Pengemængden, en Størrelse som kan vælges ganske vilkaarligt. Da der saaledes ikke kan findes nogen fast Relation mellem Penge defineret som Betalingsmidler og Priser, uden at Pengemængden multipliceres med en Omløbshastighed, og da denne kun kan findes, naar man kender Indkomsten, naas der ingen Forklaring ved at operere med disse Begreber, men kun Forvirring; man kan lige saa godt gaa direkte til Indkomsten, defineret paa bestemt Maade, og bruge Ordet Penge om denne Størrelse. Gør man dette, faar man en Sammenhæng mellem Penge og Priser af den Art, som Kvantitetsteorien postulerer, og dette anser jeg for en Fordel.

Jeg nærer ingen Ambitioner hverken i Retning af at formaa det daglige Sprog eller Videnskaben til at benytte dette Pengebegreb. For mig maa man anvende Betegnelsen Penge om Guld, Sedler, likvide Banktilgodehavender eller hvad som helst; i mange Tilfælde bliver Resultatet det samme. Men selv om man skulde vælge at fortsætte med den tidligere uklare Terminologi, er det ikke sikkert, at min Analyse har været forgæves. Jeg har i hvert Fald defineret mit Begreb klart og tydeligt, saa enhver kan se, hvad det drejer sig om, og det maa være Hovedsagen.

Axel Nielsen kan ikke forstaa, hvad jeg kan mene med Ordet Pengevæsen, naar Penge er Indkomst; men er dette Ord lettere at forstaa, naar man definerer Penge som Betalingsmidler? Begrebet Pengevæsen er ikke identisk med Betalingsmidler, lige saa lidt som Postvæsenet er udtrykt ved Breve og Aviser. Pengevæsenet betyder i min Definition alle de Forholdsregler

¹⁾ Indkomst defineres som bekendt forskelligt efter det Formaal, man har med Definitionen. Erindringen herom kan maaske hjælpe Axel Nielsen til at forstaa, hvad jeg mener med at sige, at Penge er af samme Dimension som Indkomst.

og Indretninger, der tjener til Dannelse og Regulering af Indkomststrømmen, ligesom det, naar Penge defineres som Betalingsmidler, betyder de Forholdsregler og Indretninger, der tjener til Betalingsmidlernes Tilblivelse og Regulering.

Endnu skal et Punkt nævnes. Jeg har i min Bog søgt at godtgøre, at Omsætningen af bestaaende Ting: Raavarer, Halvfabrikata, Maskiner, fast Ejendom, mellem Foretagerne indbyrdes kan ske og i Reglen sker uden Anvendelse af Centralbankpenge, men at disse Betalinger ikke er Indkomstbetalinger, og at der derfor ikke ved saadanne Transaktioner skabes Penge i min Betydning af Ordet.

Det er, siger Axel Nielsen, rigtigt, at der ikke i Forbindelse med disse Omsætninger finder Produktion Sted, men det er positivt urigtigt, at der ikke skabes Indtægt.

Det forekommer her uklart, hvad Axel Nielsen mener med Ordet Produktion. Produktionen kan ikke gives kvantitativt Udtryk paa anden Maade end ved Kroner pr. Tidsenhed, og dette Værdiudtryk kan næppe være forskelligt fra Indkomsten. Man plejer saaledes at sætte Indkomst = Produktion af Konsumgoder plus Produktion af Investeringsobjekter. Nogle skiller Eksportproduktionen ud som en særlig Gruppe, men i alle Tilfælde er Indkomsten helt dækket af Produktionsværdien.

Hvis Axel Nielsen kan akceptere denne Betragtning og samtidig erkender, at der ikke finder Produktion Sted i Forbindelse med de nævnte Omsætninger, kan han ikke fastholde, at min Paastand er positivt urigtig.

Jeg kan ogsaa her henvise til Schumpeters kendte Artikel i Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 1917—18, hvor han jo sætter Indkomsten = Produktionen og Forbruget af Konsumgoder, idet han gaar ud fra et stationært Samfund. Det, Schumpeter gør, er jo netop at eliminere Mellemtransaktionerne af Kvantitetsligningen, en Fremgangsmaade, man i stigende Grad har fulgt siden, og han begrundet dette meget indgaaende netop med, at der ikke skabes Indkomst i Forbindelse med disse Transaktioner.

Men iøvrigt er det indlysende, at Indtægten i Samfundet ikke kan forøges ved, at Foretagerne sælger til hinanden; for hvad Sælgeren faar ind, maa Køberen føre til Udgift paa sit Omkostningsregnskab.

ANMÆRKNING TIL BEMÆRKNINGER TIL EN ANMELDELSE

Af AXEL NIELSEN

Professor Jørgen Pedersen indleder med, at min Anmeldelse af hans Bog ikke indbyder til saglig Drøftelse. — Det samme kan jeg sige om hans ovenstaaende Bemærkninger, selv i den stærkt afdæmpede Form, hvori de nu fremtræder.

Jeg skal derfor afholde mig fra en saadan; blot vil jeg bemærke, at for en Bog, der kalder sig: Pengeteori og Pengepolitik, maa selvsagt Definitionen af Penge være af afgørende Betydning.